

EU-medborgare i Sverige

Inledning

Sedan en tid tillbaka finns många rumänska och bulgariska medborgare i Sverige. Några har fått tillfälliga jobb men flertalet tigger dagligen ihop mindre summor för att klara uppehållet här och ge pengar till familjen i hemlandet. Enligt regeringens bedömning i september¹ utgörs denna grupp av ca 4000-5000 människor som tillfälligt vistas här.

De flesta av dem som tillfälligt söker sig till Sverige från ett annat EU-land är fattiga och lever i en utsatt situation i hemlandet. Många är romer som lever i ett starkt utanförskap och under svåra förhållanden i sitt eget hemland. Det ligger en stor problematik i att EU-länder inte möjliggör för hela sin befolkning att leva ett anständigt liv. Romer har diskriminerats också i Sverige och alltjämt kommer sådana uttryck till ytan i nutid. Alliansregeringen lämnade därför en proposition till riksdagen 2011 som därefter beslutade om en tjugoårig samordnad strategi för romsk inkludering. Rumänien och Bulgarien måste på liknande sätt erkänna situationen för romer och genomföra förändringar som leder till romsk inkludering.

En av de viktiga grunderna för den europeiska gemenskapen är den fria rörligheten som gäller inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Det innebär att alla som är medborgare i ett EES-land har rätt att vistas i en annan medlemsstat inom EES i tre månader utan annat krav än giltigt id-kort eller pass så länge hon eller han inte blir en orimlig belastning för den mottagande statens sociala biståndssystem. För att en EES-medborgare ska ha rätt att vistas i Sverige längre tid än tre månader ställs vissa krav, t.ex. att personen är anställd i den mottagande staten, är arbetssökande med en verklig möjlighet att få anställning eller har tillräckliga tillgångar för sin egen och sina familjemedlemmars försörjning samt har en heltäckande sjukförsäkring.

De EU-medborgare som tillfälligt vistas här, och som berörs i denna rapport, lever oftast under svåra förhållanden. Eftersom fattigdom och utsatthet är bakgrunden till att de lämnat hemlandet blir också vistelsen här svår. Tältläger, en enkel koja, nedgångna fastigheter eller kanske en bil blir ofta boendet under de veckor eller månader de vistas här. De sanitära förhållandena är då mycket dåliga vilket leder till att de områden där dessa tillfälliga bostäder finns uppställda också präglas av nedskräpning och blir vansköta. Inte sällan är det en olovlig bosättning, dvs. man vistas där under en längre tid utan markägarens godkännande. Det är inte på detta sätt som den fria rörligheten inom EES var tänkt att fungera.

Kristdemokraterna slår vakt om den fria rörligheten inom EES. För att den ska fungera är det viktigt att det ramverk som finns efterföljs. Den tremånadersregeln som finns ska följas. Dock bör betonas att kontrollen av efterlevnad av densamma åligger de rättsvårdande myndigheterna, inte kommuner eller andra.

Alla europeiska länder måste se till att deras medborgare ges de grundläggande fri- och rättigheter som är universella. Vidare ska varje land se till att dess medborgare får ett rimligt socialt skydd och tillgång till skola och hälsovård. Brister detta utsätts det europeiska samarbetet för stora påfrestningar – ytterst riskerar den fria rörligheten att inskränkas - och effekten för enskilda människor är mycket negativ.

¹ DN Debatt 11 september 2015

Vår målsättning

För de 4000-5000 EES-medborgare som tillfälligt vistas här och ordnar sitt uppehälle genom tiggeri är det angeläget att det offentliga agerar samordnat och med eftertanke så att parallellsamhällen inte uppstår. Målet är att fler romer ska få en förbättrad situation i sina hemländer och att färre därmed behöver tigga i Sverige. Den långsiktiga målsättningen är att ingen ska behöva tigga.

Vår hållning är att det inte kan vara olagligt att be om en gåva för sitt uppehälle. Det är av största vikt att samma lagstiftning ska gälla alla, såväl svensk lag som EU-lag. Det innebär att det offentliga, som utför sitt uppdrag under lagarna, ska säkerställa att alla behandlas lika. Eftersom många kommuner dagligen möter EU-medborgare som tillfälligt vistas här har flera olika frågor aktualiserats där det finns anledning att vi kristdemokrater agerar samordnat och visligt i hela landet. Denna rapport ger vägledning till hur Kristdemokraterna ska agera för att möjliggöra den övergripande målsättningen, både genom att bidra till en förbättrad situation i hemlandet och under tiden här för de som tillfälligt vistas i Sverige.

- Målet är att fler romer får en förbättrad situation i sina hemländer och att färre behöver tigga i Sverige. Den långsiktiga målsättningen är att ingen ska behöva tigga.
- Vi vill inte ha ett parallellsamhälle. Samma lagstiftning ska gälla alla, såväl svensk lag som EU-lag.
- Fastställ nationella riktlinjer gällande utsatta EU-medborgare-i Sverige. De ska innehålla lagar och regler på nationell nivå och till ledning för kommuner och landsting.

Hemländernas ansvar

Enligt kommittédirektivet (2015:9) till den nationella samordnaren kommer de mest utsatta EU-medborgarna som befinner sig i Sverige huvudsakligen från Rumänien och Bulgarien, många av dem är fattiga romer. Många kommer till Sverige för att finna möjligheter till försörjning.

Sverige bör göra mer genom EU, och i direkta kontakter med framförallt Rumänien och Bulgarien, för att stärka utsatta minoriteters ställning. Sanktioner bör användas på ett ändamålsenligt sätt för att öka trycket från de andra medlemsländerna inom EU. Vidare bör EU pröva möjligheten att utse ett sändebud med initiativrätt som säkerställer att EU-medel för romsk inkludering används på rätt sätt. EU bör slutligen möjliggöra att pengar ur socialfonden kan ges direkt till ideella organisationer i Rumänien och Bulgarien som arbetar för romsk inkludering. Sveriges regering bör gå vidare i arbetet med att sluta avtal med Rumänien och Bulgarien i syfte att tydliggöra hemlandets ansvar för sina medborgare.

- Sanktioner ska införas mot EU-länder som kränker sina medborgares/minoriteters rättigheter, vilka återfinns i Köpenhamnskriterierna, i likhet med de sanktioner som i dag tillämpas när EU-länder bryter mot den ekonomiska stabilitetspakten.
- Utse ett "sändebud" med initiativrätt som ansvarar för frågan om romers situation i Rumänien och Bulgarien och övervakar hur medel från socialfonden används m.m. Sändebudet ska följa utvecklingen och återrapportera till kommissionen.
- Pengar ur EU:s socialfond ska kunna ges direkt till ideella organisationer som arbetar med romer i Rumänien och Bulgarien, istället för att ges till dessa länder.

Det civila samhället

Det är de frivilliga och ideella krafterna som främst möter och ger hjälp till dem som tigger. Genom sociala hjälpinsatser av olika slag bidrar det civila samhället till att göra den tillfälliga vistelsen dräglig. Det är väldigt positivt att frivilliga gör dessa insatser.

Utsatta EU-medborgare som tigger i vårt samhälle har satt fokus på situationen i deras hemländer och de behov som finns. Kristdemokraternas politik strävar efter att generellt sett stärka det civila samhället och därmed de mellanmännsliga kontakterna. Det innebär att vi också i denna situation ser det naturligt att kommuner på olika sätt uppmuntrar ideella organisationer som bedriver social hjälpverksamhet för EU-medborgare som tigger i Sverige eller på plats i Rumänien och Bulgarien. Stödet i Sverige är av tillfällig och mer akut karaktär medan insatserna i Rumänien och Bulgarien är mer långsiktiga. På så sätt bidrar vi till att möjliggöra en förbättrad situation för romer i sina hemländer.

Genom gåvoskatteavdraget har den sociala hjälpverksamhet som ideella organisationer bedriver fått såväl ökat antal som större gåvor. Flera av dessa organisationer bedriver verksamhet i Sverige för utsatta EU-medborgare. De har också verksamhet i Rumänien och Bulgarien för att på plats stärka minoritetens rättigheter och bidra med social hjälpverksamhet.

Regeringen kommer att avsluta gåvoskatteavdraget under 2015. Det är fel väg att gå. Kristdemokraterna vill behålla gåvoskatteavdraget, ta bort ansökningsavgiften som organisationerna betalar och minska onödig administration kring gåvoskatteavdraget. På sikt vill vi öka avdragsmöjligheterna.

Barnens situation

En del av de EU-medborgare som tillfälligt vistas här har också med sig sina barn. Det är givetvis en önskvärd situation att familjen kan hållas samman. Samtidigt bör betonas att merparten av dem som tillfälligt vistas här lever i en väldigt utsatt situation och ofta i bristfälliga boendemiljöer. Ur barnens perspektiv kan alltså den tillfälliga vistelsen tillsammans med föräldrarna innebära risker för barnen. Därför bör det betonas att socialtjänsten alltid har att utreda och avhjälpa missförhållanden om man får kännedom om att barn far illa. Barns bästa ska alltid sättas i främsta rummet.

Att barn under lång tid är åtskilda från sina föräldrar ska självklart undvikas. Därför är det viktigt att insatser såväl från det offentliga som från ideella organisationer syftar till att familjerna får möjlighet att hålla ihop och bygga en stabil tillvaro i hemlandet.

Skolgång i Sverige

Den som på grund av EU-rätten har rätt att vistas i Sverige under en viss tid utan att ha uppehållsrätt, och inte ska folkbokföras enligt folkbokföringslagen, har inte rätt till utbildning under vistelsen. Kommuner och andra huvudmän för grundskola har rätt, men ingen skyldighet, att erbjuda skolgång för barn som enligt skollagen inte har denna rätt till skolgång i Sverige. Frågan har även prövats av Skolväsendets överklagandenämnd.

I en enkät genomförd av SvD 2014² framkom att en majoritet av de svarande kommunerna inte erbjuder skolgång för barn som befinner sig kortvarigt i Sverige (6 kommuner av totalt 136 erbjöd skolgång).

² Svenska Dagbladet 2 januari 2015

Regeringens nationella samordnare för utsatta EU-medborgare konstaterar att det i flera fall förekommer att barn till EU-medborgare som tillfälligt vistas här har tagits ur pågående skolgång i hemlandet för att istället vistas i Sverige under en kortare tid.

Vi vill behålla nuvarande lagstiftning. Barn bör ha en sammanhållen skolgång. Att tvingas byta skola med tremånadersintervall är inte önskvärt. Familjerna vistas inte alltid på samma plats under sin vistelse i Sverige vilket skulle försvåra kopplingen till en skola och göra skolgången än mindre sammanhållen. Därför är vår hållning att barnen till de EU-medborgare som tillfälligt vistas här inte ska erbjudas skolgång i Sverige.

Vår bedömning är att vi med ändrad lagstiftning skulle riskera att skapa en utveckling där fler barn till utsatta EU-medborgare som tillfälligt kommer till Sverige kommer att få leva under svåra förhållanden. Det är också troligt att den skolgång som skulle kunna erbjudas under en sådan kort tid skulle bli bristfällig och helt sakna kontinuitet. Om det dessutom innebär att dessa barn tas från sin skolgång i hemlandet, där de även har skolplikt, skulle det vara mycket olyckligt för dessa barns utveckling och framtid.

Barn som vistas i landet utan tillstånd, barn som är så kallat papperslösa, har samma rätt till utbildning som barn som är bosatta i landet. Det som skiljer dessa barn från barnen till EU-medborgare som tillfälligt vistas här är att de s.k. papperslösa barnen inte har någon ordnad skolgång som de tillfälligt lämnat, utan är på flykt. Ur ett barnperspektiv är det därför viktigt att barnen då får en möjlighet till ordnad skolgång.

- Nuvarande lagstiftning förändras inte, vilket innebär att de EU-medborgare som saknar uppehållsrätt och som vistas här enligt tremånadersregeln ska inte ha rätt till utbildning i Sverige.

Vård i Sverige

Som EES-medborgare har man rätt att få nödvändig vård i annat EES-land och mot uppvisande av EU:s sjukförsäkringskort till samma patientavgift som de som bor i landet. Hemlandet (försäkringslandet) ansvarar sedan för vårdkostnaden. Varje medlemsstat är ansvarig för att utfärda EU-kortet till dem som omfattas av landets socialförsäkringssystem. Vilka villkor som gäller för att omfattas av det nationella sjukvårdssystemet beslutas av den enskilda medlemsstaten. På EU-nivå finns bara regler som syftar till att samordna de nationella regelverken.

I vissa medlemsstater finns det grupper som i stor utsträckning står utanför de nationella sjukvårdssystemen. Enligt riksdagens utredningstjänst saknar, enligt en rapport, t.ex. 46 procent av romerna i Bulgarien sjukvårdsförsäkring. Ungefär samma siffror gäller romer i Grekland och Rumänien. Enligt den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare beror detta på att man omfattas av sjukvårdsförsäkringen om man har ett arbete. I annat fall ska en månatlig avgift erläggas, något som många inte har råd med.

Media har rapporterat om några fall där utsatta EU-medborgare har sökt vård och saknat sjukförsäkringskort. Enligt en artikel i Dagens medicin hanterar landstingen situationen med avsaknaden av europeiskt sjukförsäkringskort olika; t ex enligt en enkät skickar 16 av 21 landsting fakturor på hela vårdbeloppet. I något fall tillämpas den lag som finns för vissa utlänningar som

vistas i Sverige utan nödvändiga tillstånd, enligt vilken tas ut en patientavgift på 50 kronor. Ett landsting fakturerar inte alls, utan uppger att fakturorna kvarstår som obetalda.

Vi föreslår inte någon förändring av dagens lagstiftning men principen måste vara att hemlandet ska betala fakturan för de EU-medborgare som har fått sjukvård i Sverige men saknar sjukförsäkringskort. Därför måste regeringen fortsätta överläggningarna med berörda länder i syfte att genom avtal hitta en ordning där den enskilde får nödvändig vård och hemlandet ersätter berört landsting.

- EU-medborgares hemland ska ta ansvar för vårdkostnaderna för sina medborgare som saknar ett europeiskt sjukförsäkringskort. Regeringen bör snarast fortsätta överläggningarna med berörda länder så att bilaterala avtal säkerställer denna ordning.

Olovliga bosättningar och användning av mark

Om jag tillfälligt övernattar i bilen en natt bör det rimligen inte leda till några större olägenheter för mig själv eller andra, förutsatt att jag parkerar bilen på en plats som är avsedd för parkering. Men om jag under en tremånadersperiod bor i bilen, kommer det oundvikligen att leda till olägenheter för både mig själv och andra. På liknande sätt är det med bosättning i kojor eller skjul. Det uppstår en olägenhet och oftast också en sanitär olägenhet som påverkar både mig själv och andra. Det är inte heller rimligt att en fastighetsägare får olovliga hyresgäster i en fastighet. Därför finns regler som möjliggör för en fastighetsägare att begära s.k. handräckning av Kronofogdemyndigheten i syfte att flytta på eller ta bort en olovlig bosättning. Genom en ansökan om så kallad särskild handräckning kan markägaren begära att få personerna avlägsnade från platsen. Om beslutet går igenom får markägaren hjälp med att flytta personerna. Polisen kan hjälpa till med den praktiska verkställigheten. Processen kring handräckning tar alldeles för lång tid och beslutet om avhysning gäller ett alldeles för begränsat område. Reglerna är inte anpassade för den situation som uppstått.

Att lösa upp en olovlig bosättning medför olika typer av kostnader för markägarens/kommunens del. Kostnaderna uppkommer framför allt i samband med att beslutet ska verkställas. Dessutom kan det krävas insatser i form av röjning, städning och sanering av området kring bosättningen i efterhand. Om Kronofogdemyndigheten ansvarar för verkställigheten utgår en avgift om 600 kronor per person som ska avlägsnas. Riksdagens utredningstjänst (dnr 2015:1341) har i en kontakt med Lantbrukarnas riksförbund fått exempel på kostnader som kan drabba markägaren. Att upplösa ett läger med till exempel 50 boende innebär en grundläggande kostnad om 30 000 kronor för markägaren. Sedan tillkommer även kostnader för att forsla bort fordon samt städning av området.

Polisen kan också, med stöd av ordningslagen, ingripa mot och avlägsna personer som har bosatt sig på en fastighet utan lov. Fastighetsägaren kan uppmärksamma polisen på den olovliga bosättningen, men det är polisen som avgör om någon polisiär åtgärd vidtas. Dessa regler behöver vidgas. Kommuner måste få större befogenheter att säkerställa att ordningsreglerna följs exempelvis bör möjligheten till lokala ordningsvakter övervägas.

Vi kan inte acceptera olovliga bosättningar. De riskerar att medföra olägenheter för både bosättaren och omgivningen. Om olovliga bosättningar tillåts fortsätta riskerar vi en utveckling mot ett parallellsamhälle. Det står i motsats till den rättsstat som vi vill se.

Den som äger mark måste kunna använda marken till det som vederbörande önskar. Allemansrätten ska fortsatt gälla. Denna ger vissa begränsningar för en markägare, men är även begränsande för allmänheten genom att man endast under en kortare period får uppehålla sig på annans fastighet. Allmänheten får inte heller ta sig sådana friheter att markägaren tillfogas olägenheter eller lider ekonomisk skada. Det som berörs här är exempelvis att kunna tälta någon enstaka natt och ansluter till det resonemang vi inledningsvis fört.

En kommun ska kunna besluta om lokala ordningsföreskrifter som t ex anger att särskilda krav kan ställas inom ett begränsat område. Ordningsföreskrifterna kan tydliggöra att all nedskräpning, skadegörelse och illegalt klotter på offentlig plats är förbjudet. Andra exempel på föreskrifter är hur lastning av varor skall ske, hur buller ska hanteras vid arbeten i offentliga miljöer, hur markiser och skyltar ska anordnas och att förtäring av alkoholhaltiga drycker inte får ske inom vissa områden. Sammantaget är det ofta en bred genomgång av de områden som respektive kommun finner angelägna att hantera genom en lokal ordningsföreskrift. I detta sammanhang ska det också vara möjligt för kommunen att ange att exempelvis inom en radie av fem meter från entréer eller på vissa gator ska det hållas fritt från utdelande av flygblad, insamlingar av pengar eller uppställande av föremål utan lov från fastighetsägaren. Sådana ordningsföreskrifter bör kunna vara ytterligare ett verktyg för att hindra bosättningar i t ex parker.

- Olagliga bosättningar ska inte accepteras.
- Kommunen måste få större befogenheter att säkerställa att ordningslagarna följs. Ett beslut om avhysning måste därför kunna gälla ett större område och ett system med lokala ordningsvakter bör övervägas.
- Handräckning måste kunna ske snabbare än idag.
- Staten måste se över de kostnader som uppkommer kring särskild handräckning, bortforsling, städning m.m. som idag drabbar kommuner och markägare. Översynen ska leda till lägre kostnader och effektivare hantering för markägaren.
- Kommunerna ska i lokala ordningsföreskrifter ange vad som kräver särskilt godkännande på allmän mark i syfte att upprätthålla ordning.

Socialt bistånd i Sverige

Personer som inte bedöms bosatta i en kommun där de tillfälligt vistas har endast rätt till bistånd för att avhjälpa en akut nödsituation som inte går att lösa på annat sätt. I praktiken innebär det främst att personen i fråga får akuta insatser som bistånd till mat, logi eller resa. EES-medborgare som saknar uppehållsrätt och därmed inte har sin egentliga hemvist i Sverige bedöms således utifrån dessa kriterier. Socialtjänsten bedömer i varje enskilt fall vad som är nödvändigt. Av de fall som har återgivits i media, men även av socialtjänsten, handlar det för utsatta EU-medborgare om att hemresan har betalats.

Det är rimligt att socialtjänsten efter individuell prövning ger ekonomisk ersättning för hemresan om man saknar egna pengar eller inte kan lösa det på annat sätt. Däremot menar vi att det inte är rimligt att kontinuerligt och schablonmässigt betala för hemresor.

I maj 2014 svarade 204 kommuner på en enkät från SKL om EES-medborgare som befinner sig i kommunen. Bara ett mindre antal kommuner uppgav att barn förekommer. Uppgiften om att det endast finns ett fåtal barn till utsatta EU-medborgare i Sverige bekräftas av flera ideella

organisationer. I en artikel i SvD 2015³ uppgavs att bara 24 kommuner, av totalt 136 kommuner som besvarade enkäten, hade träffat på barn till utsatta EU-medborgare. Enligt samma artikel i SvD skiljer sig bedömningen åt mellan kommunerna gällande barns levnadssituation. I Uppsala fokuseras det kring om barnet får illa eller har kläder. I Stockholm kopplas socialtjänsten in om barn upptäcks och ett erbjudande om hemresa ges. I andra hand övervägs ett omhändertagande.

- Det är rimligt att socialtjänsten ger stöd till en hemresa om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Däremot bör man avstå från att ge upprepat stöd till hemresor.

Människohandelsbrott

Tiggeri är inte straffbart eller otillåtet enligt svensk lag, inte heller om det är organiserat där man samordnar sin aktivitet genom att bo, resa och leva tillsammans. Däremot är människohandel straffbart enligt 4 kap 1 a § i brottsbalken. Människohandel eller utnyttjande av personer som tigger är enligt en studie genomförd av institutet Fafo⁴ inte något som förekommer annat än i enstaka fall. Då har det främst handlat om att okända personer har begärt betalning för en särskild plats. Denna bild har också bekräftats av svensk polis. Den som utnyttjar dem som tigger ska lagföras och straffen för människohandelsbrott bör skärpas.

Den som tigger och som tar till hot eller handgripligheter kan göra sig skyldig till ofredande enligt 4 kap 7 § brottsbalken.

- Straffet för människohandelsbrott måste skärpas.

³ 2 januari 2015 SvD

⁴ When poverty meets affluence.

Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals.